

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראל זצ"ל

חֶמְדָּת יָמִים

HEMDAT YAMIM

פְּרֻשַׁת הַשְּׁבוע במדבר

הארץ, השמיים, המקום וירושלים
הרב יוסף כרמל, ראש כולל 'ארץ חמדה'

חמישים ושבע שנים לשחרורה ואיחודה של ירושלים! **ירושלם הבנויה פְּעִיר שְׁחֻבָּה לָהּ יַחְדּוֹ** (תהלים קכב, ג) ההודעה על שחרורה של בירת מדינת ישראל, החסירה פעימה בלבם של יהודים רבים מכל רחבי העולם היהודי. על פי הנביא ירמיהו, עיר זו ליוותה את עם ישראל עוד מימי הליכתו במדבר, שנאמר: "הֲלֹךְ וְקִרְאתָ בְּאָזְנִי יְרוּשָׁלַם לֵאמֹר פֹּה אָמַר יְקִיָּהוּ לִי הַסֵּד וְעֹרִיךְ אֶהְבֵת כְּלוּלֵתֶיךָ לְכַתֵּךְ אַחֲרַי בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ לֹא יְרוּעָה" (ירמיהו ב, ב). הגאון מוילנא באמצעות תלמידיו, לימדנו שהכוונה לירושלים של מעלה' שהיא 'כנסת ישראל' (הגימטריה של שני הביטויים שווה).

ננסה להבין, בעקבות דבריו, והפסוק הבא: "ירושלם הבנויה פְּעִיר שְׁחֻבָּה לָהּ יַחְדּוֹ", את מה ירושלים מחברת? הגר"א מלמדנו שיש שתי בחינות למציאות של עם ישראל בעולם. האחת, סך כל האנשים, צאצאיו של יעקב אבינו לדורותיהם – עם ישראל, בחינה המופיעה פיזית על הארץ. השנייה, הבחינה העליונה הרוחנית המכונה 'כנסת ישראל', שהיא מציאות קבועה בלתי משתנית הקיימת בכל דור, הבחינה מופיעה רוחנית בשמים.

הקדמה קצרה: גם לאחר הכניסה לארץ, במשך למעלה מארבע מאות שנים, לא הייתה ברורה התשובה לשאלה מהו **המקום** אֲשֶׁר יִבְחַר יְקִיָּהוּ אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל שְׁבִטֵיכֶם לְשׁוֹם אֶת שְׁמוֹ שָׁם? עליו נאמר "לְשַׁכְּנוֹ תִדְרָשׁוּ וְכַתְּבֵה שְׁמִי" (דברים יב, ה). אומנם התשובה רמוזה כבר בספר בראשית, שהרי נאמר שם שאברהם אבינו, בדרכו לעקדה, ראה "אֶת הַמָּקוֹם מְרֻחָק" (כב, ד). שם גם נאמר שהוא הלך "אֶל אֶרֶץ הַמִּדְבָּר" (כב, ב).

מי שגילה, אחרי מאמצים ולילות רבים ללא שינה, את **המקום**, היה דוד המלך. כך הוא מתאר את שעבר עליו: "זָכֹר יְקִיָּהוּ לְדָוִד אֶת כָּל עֲוֹנוֹתַי: אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְקִיָּהוּ נְדָר לְאֲבִיר יַעֲקֹב: אִם אֶבֶא בְּאֶהֱלֵ בֵיתִי אִם אֶעֱלֶה עַל עֲרֹשׁ יְצוּעֵי: אִם אֶתֵּן שָׁנַת לְעֵינַי לְעַפְעָפֵי תְנוּמָה: עַד אֶמְצֵא מָקוֹם" (תהלים קלב, א-ה).

בספר דברי הימים מתגלה מה הופך את **המקום** לכל כך מיוחד? דוד המלך מחפש דרך לעצור את מגפת הדבר הנוראה. וזו לשון הכתוב: "וַיִּשְׁלַח הָאֱלֹהִים מַלְאָךְ לִירוּשָׁלַם לְהַשְׁחִיתָהּ ... וַיֹּאמֶר לְמַלְאָךְ הַמְשַׁחִית רַב עֲתָה הִרְרָךְ יָדְךָ וּמַלְאָךְ יְקִיָּהוּ עֹמֵד עִם גִּרְןִי אֶרְנֵן הַיְבוּסִי: וַיֵּשֶׁא דָוִד אֶת עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת מַלְאָךְ יְקִיָּהוּ עֹמֵד בֵּין הָאֶרֶץ וּבֵין הַשָּׁמַיִם וַחֲרֹב שְׁלוּפָה בְּיָדוֹ נְטוּיָה עַל יְרוּשָׁלַם ... וּמַלְאָךְ יְקִיָּהוּ אָמַר אֶל גֹּד לֵאמֹר לְדָוִד כִּי יַעֲלֶה דָוִד לְהַקִּים מִזְבֵּחַ לַיהוָה בְּגִרְןִי הַיְבוּסִי ... וַיִּבֶן שָׁם דָוִד מִזְבֵּחַ לַיהוָה וַיַּעַל עֹלֹת וַיִּשְׁלַח אֶל יְקִיָּהוּ וַיַּעֲנֶהוּ בְּאֵזֶן מִן הַשָּׁמַיִם עַל מִזְבֵּחַ הָעֹלָה: וַיֹּאמֶר יְקִיָּהוּ לְמַלְאָךְ וַיִּשָּׁב חֲרָבּוֹ אֶל גְּדָנָה: בְּעֵת הַהִיא בְּרֵאוֹת דָוִד כִּי עָנָהוּ יְקִיָּהוּ בְּגִרְןִי הַיְבוּסִי וַיִּזְבַּח שָׁם ... וַיֹּאמֶר דָוִד זֶה הוּא בֵית יְקִיָּהוּ הָאֱלֹהִים וְזֶה מִזְבֵּחַ לְעֹלָה לְיִשְׂרָאֵל" (דבדכ"א, א).

כך התגלו שתי תגליות רוחניות חשובות מאין כמותן: הראשונה, כי המקום של גרן ארנן היבוסי, המכונה כיום הר הבית, הוא **המקום** אֲשֶׁר יִבְחַר יְקִיָּהוּ אֱלֹהֵיכֶם. השנייה, מקום זה מאפשר חיבור בין שמים וארץ, בין רוחני וגשמי, בין קודשא בריך הוא לכנסת ישראל, בין ירושלים של מעלה לירושלים של מטה.

זוהי נקודת ההשקה בין היש (העולמות הרוחניים) והאין (העולם הגשמי). ברגע זה המושג 'שמים' והמושג 'המקום' הפכו לחופפים. (בזמן אבל, ר"ל, הנוהגים במנהגי אשכנז אומרים 'המקום ינחם', והנוהגים במנהגי ספרד אומרים 'מן השמים תנוחמו'). צאצאיו של אברהם, דרך יצחק ויעקב, מתפללים כל יום לזכות לחיבור זה מחדש, גם בזכות עקידת יצחק שאירעה במקום זה, כמופיע בכתוב: "וַיִּחַל שְׁלֵמָה לְבָנוֹת אֶת בֵּית יְקִיָּהוּ בִירוּשָׁלַם בְּהַר הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר נִרְאָה לְדָוִד אֲבִיהוּ אֲשֶׁר הִכִּין בְּמָקוֹם דָוִד בְּגִרְןִי הַיְבוּסִי" (דבדכ"ב, ג, א).

יהי רצון שכל מי שמתפלל לזכות בחיבור השמיים והמקום, יתפלל גם לחיבור בין כל חלקי העם, גם בנשיאת הנטל הביטחוני כאיש אחד, כעם שמתחבר לו יחדיו. נאחל לכל בית ישראל שהימים הבאים לקראתנו יהיו בבחינת מועדים לשמחה לגאולה שלמה, **בְּעִיר שְׁחֻבָּה לָהּ יַחְדּוֹ**.

(לשיעורי הרב יוסף כרמל ביוטיוב)

לעיני הנופלים במערכה על הגנת המולדת היידי

לעיני לוי ושמח

הרב ד"ר ג'רי האכבוים י"ח באדר ב' תשפ"ב מר משה וסרצוג כ"ב בתשרי תשפ"א	פרופ' ישראל אהרוני י"ד בכסלו תשפ"ג הרב שלמה מרזל י' באייר תשע"א	הרב ישראל רוזן י"ג בחשוון תשע"ח הרב ראובן וחייה לאה אברמן ט' בתשרי תשע"ו / כ"ב בתשרי תשפ"ב	הרב יהושע רוזן ט"ו באדר א' תשפ"ב הרב ראובן וחייה לאה אברמן ט' בתשרי תשע"ו / כ"ב בתשרי תשפ"ב	מר משה וסרצוג כ"ב בתשרי תשפ"א הרב שמואל כהן שבת תשפ"א	הרב ישראל אהרוני י"ד בכסלו תשפ"ג הרב שלמה מרזל י' באייר תשע"א	הרב ג'רי האכבוים י"ח באדר ב' תשפ"ב מר משה וסרצוג כ"ב בתשרי תשפ"א	פרופ' ישראל אהרוני י"ד בכסלו תשפ"ג הרב שלמה מרזל י' באייר תשע"א	הרב ישראל רוזן י"ג בחשוון תשע"ח הרב ראובן וחייה לאה אברמן ט' בתשרי תשע"ו / כ"ב בתשרי תשפ"ב	הרב יהושע רוזן ט"ו באדר א' תשפ"ב הרב ראובן וחייה לאה אברמן ט' בתשרי תשע"ו / כ"ב בתשרי תשפ"ב	הרב שמואל כהן שבת תשפ"א הרב שמואל כהן שבת תשפ"א	הרב שלמה מרזל י' באייר תשע"א הרב שלמה מרזל י' באייר תשע"א	הרב ג'רי האכבוים י"ח באדר ב' תשפ"ב מר משה וסרצוג כ"ב בתשרי תשפ"א	פרופ' ישראל אהרוני י"ד בכסלו תשפ"ג הרב שלמה מרזל י' באייר תשע"א	הרב ישראל רוזן י"ג בחשוון תשע"ח הרב ראובן וחייה לאה אברמן ט' בתשרי תשע"ו / כ"ב בתשרי תשפ"ב	הרב יהושע רוזן ט"ו באדר א' תשפ"ב הרב ראובן וחייה לאה אברמן ט' בתשרי תשע"ו / כ"ב בתשרי תשפ"ב
---	--	---	--	--	--	---	--	---	--	--	--	---	--	---	--

חֵמְדַּת הַשַּׁבָּת

הרב בצלאל דניאל – ראש תוכנית "מורנו" מבית 'ארץ חמדה'

אלו איסורים מותר לאפשר לילדים לעשות בשבת

בשבועות האחרונים אנו עוסקים בחובת ההורים למנוע את ילדיהם מחילול שבת. עמדנו על שלושה מקורות בכתוב ובחז"ל מהם ניתן ללמוד שיש חובה למנוע ילדים מחלל את השבת:

- א. חובת חינוך.
- ב. חובת הפרשה מאיסור: במסכת יבמות (דף ק"ג עמוד ב) הגמרא מבררת אם "קטן אוכל נבלות בית דין מצווים להפרישו".
- ג. ביחס לשבת ישנו פסוק מפורש: נאמר בתורה "ויום השביעי שבת לה' אלו קידך לא תעשה כל מלאכה, אתה ובנך ובתך עבדך ואמתך ובהמתך וגרך אשר בשעריך". לכאורה כאן משמע שביחס לשבת ישנה חובה מיוחדת למנוע את חילול השבת של הילדים, שהרי אם בבנים או בנות גדולים עסקינן החובה לשמור שבת מוטלת עליהם ישירות.

בשבוע שעבר עמדנו על היחס בין א ו-ב. למדנו שלושה כיוונים מרכזיים בביאור היחס ביניהם:

- א. לפי הרמב"ם: חינוך מוטל על ההורים, והדיון על הפרשה מאיסור (המופיע ביבמות דף ק"ג) הוא על בית הדין (או החברה והסביבה).
- ב. לפי בעלי התוספות: חיוב חינוך מתחיל רק מגיל חינוך, ואילו הדיון על הפרשה מאיסור מדבר על גיל צעיר יותר.
- ג. לפי הרשב"א ותוספות ישנים: חיוב חינוך הוא על מצוות עשה, והשאלה היא אם ישנה חובה כלשהי למנוע איסורים.

קצת נעמיק יותר בשאלת ההפרשה מאיסורים.

כאמור, במסכת יבמות (ק"ג ב) הגמרא מבררת אם מוטל על בית הדין (נציגי החברה) למנוע מכך שקטן יעבור על איסורים. הגמרא מביאה את הברייתא האומרת שעלינו למנוע מכך שילד יכבה דליקה בשבת (כמובן שהכוונה היא למצב בו אין אפילו חשש רחוק של פיקוח נפש, אחרת גדולי ישראל וחכמיהם היו נחלצים למניעת הסכנה). הגמרא מבארת שחובה זו היא רק אם הקטן מכבה את הדליקה על דעת אביו.

הגמרא מצטטת ברייתא בה נאמר "לא יאמר אדם לתינוק הבא לי מפתח הבא לי חותם, אבל מניחו תולש, מניחו זורק". כלומר, אסור לנו לבקש מילד לחלל את השבת בשבילנו, אבל לא מוטל עלינו למנוע את הפעילות שלו, ואף מותר לנו להניח אותו במקום בו סביר שיעשה דברים האסורים בשבת.

מסופר בגמרא שמפתח בית המדרש אבד. הציעו לאפשר לילדים לשחק באזור בו המפתח אבד, בכדי שהם ימצאו אותו וישיבו אותו. אביי מסביר שהכוונה היא לטלטול בכרמלית. אם כך עולה שמותר להניח ואף לעודד את הילדים לשחק באזור בו סביר שיבחרו לעבור על איסור דרבנן.

אם כך, מהגמרא למדנו מספר דברים: אם הילד בוחר לחלל שבת בכדי לסייע למבוגרים, יש למנוע זאת ממנו (כמו במקרה של הדליקה); מאידך, מותר לעודד ילד להיות בסביבה בה סביר שיבחר לעשות פעולה האסורה מדרבנן (כל עוד הפעולה אינה נעשית במיוחד עבור המבוגרים).

הרמ"א (או"ח שמג א) פוסק כדברי בעלי התוספות שלמדנו בשבוע שעבר: שכל הדיון הוא על ילד שלא הגיע לגיל חינוך. המשמעות היא שאחרי גיל חינוך מוטלת עלינו החובה למנוע את חילול השבת. קודם לכן, לפחות ביחס לאיסורי דרבנן, מותר לנו לעודד את הילד להיות באזור בו הוא עשוי לבחור לחלל שבת עבור עצמו.

נצטט את מסקנת הפסקי תשובות (סימן שמד ד) מהחשבון ההלכתי הזה:

"ומכאן נלמד שאין לאסור להעמיד תינוק ליד מתג חשמל והוא משחק בו ומדליקו או מכבהו, או להעמידו ליד מקרר ששכחו לנתק הנורה והוא פותח את דלת המקרר, וכן להעמידו ליד חפץ והוא נוטלו ומטלטלו מרשות לרשות, או ליד חפץ מוקצה והוא מטלטל ממקום למקום, וכן כל כיוצא בזה. אמנם אין הדברים אמורים אלא בתינוק שעדיין אינו 'בר הבנה' (פחות מגיל שלוש), אבל למעלה מגיל זה ... מדין 'חינוך' אסור".

הדבר הזה מהווה פתרון במצבים בהם באמת שכחו להדליק או לכבות מתגים וכדו'.

מצד שני, כמובן שאל לנו להקל ראש ולנצל את זה באופן קבוע. נעתיק ממספר חינוך הבנים כהלכתו (מד הערה לה):

אם ישנם עוד ילדים בבית, ראוי מאד לימנע מכך, כי זה גורם זלזול לקדושת השבת בעיני שאר הילדים.

ונוסיף שכמובן שגם אם אין ילדים אחרים בבית, גם אנו מושפעים חלילה מהקלת ראש בחילול שבת. עלינו להשקיע ולהיות מוכנים לשבת כדי שאדרכה, נכבד ונוקיר את השבת.

ארץ חמדה – קישור לשיעורי "מורנו" ביוטיוב

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

מתפללים לרפואתם השלימה, בתוך שאר חולי עם ישראל:

שמואל בן ברוריה	ניר רפאל בן רחל ברכה	חנה בת אוריה	טל שאול בן יפה	ניר יצחק רפאל בן יפה
דוד בן רחל	רות צפורה בת חנה	נטע בת מלכה	הילל בן תמר שפרה	משה בן רחל
מאירה בת אסתר	הילה צפנת בת שרה טובה	שלומית בת לאה	רבקה בת שרה בלה	חוה רָאנְלָה בת פִּינְלָא
שלמה בן שולמית	עובדיה בן אסתר מלכה	נעם בן שלומית	עודד בן חיה	חיים מרדכי פרץ בן אסתר מילכה
ר' יצחק בן בריינדל גיטה	מיכאל אלכסנדר אברהם בן שרה מלכה			יאיר ידידיה בן מיכל בינה

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"י)

New York, USA

ניו יורק, ארה"ב

טבת תשע"ה

זכות אובייקטיבית או לפי דעתו של האדם – בדין זכין לקטן בענין גיור

שאלה

במצב שבאופן אובייקטיבי יש להגדירו כחובה, אבל אדם ממוצע היה רוצה בו למרות זאת, האם אפשר להשתמש בדין 'זכין' וזאת באופן אובייקטיבי יש לראות את המצב כזכות גמורה, האם אפשר לעשות זכין בעל כרחו של המקבל?

תשובה

- א. כאמור בתשובות הקודמות, אין להגדיר את הגיור שבנדון דידן 'חובה באופן אובייקטיבי'. אך עם זאת, גם בדברים שבאופן אובייקטיבי כן מוגדרים 'חובה', לדעת ראשונים ואחרונים רבים, אם אומדן הדעת הוא שבכל אופן אדם רוצה בו, ניתן לראות בדבר 'זכות' בעבור אותו אדם ולעשותו עבורו. נפרט את הדברים:
- לעיל בתשובה סב עסקנו בזכות רוחנית והוכחנו שם כי רצונו של האדם קובע מה באמת מוגדר כלפיו 'זכות'. מסברא יש לומר שהוא הדין לגבי חובה רוחנית, דהיינו שגם אם נגדיר גיור כחובה אובייקטיבית, מכל מקום אם אדם זה רואה בו זכות, הוא יוגדר כזכות.
- והרי גם אם נאמר שלפי האמת, בנדון דידן העונש שיתווסף לילד אם יתגייר בגלל אי קיום המצוות (על הצד שהוא עכשיו נכרי, ועל כן לא נענש עד רובן של תרי"ג המצוות), יגדיר את הגיור באופן אובייקטיבי 'חובה', מכל מקום נראה שיש אומדן שאם היינו שואלים אותו אם ירצה להתגייר ולהיות ודאי יהודי (ועל ידי כך יהיה מותר לו להינשא וזהותו תהיה ברורה וכדו'), הוא היה אומר שהוא רוצה.
- כפי שהוזכר למעלה (שם), נראה שאפילו הרא"ם הנ"ל יודה לרד"ך ור' עקיבא איגר שכאשר באים להגדיר מה נחשב לו זכות או חובה לגבי 'זכין' – יש ללכת אחרי מה שמשערים שלעתיד האדם ירצה או לא ירצה (או מה שעכשיו 'רוצה' בתוך תוכו¹), ולא אחרי מה שהוא זכות או חובה אובייקטיבית.
- וכן לכאורה יש להבין מהרשב"א (יבמות ק"ח ע"ב):
- "הא דבעא רבא מרב נחמן במזכה גט לאשתו במקום יבם מהו, לא איפשיטא, וחולצת ולא מתיבמת. ומסתברא דדוקא גבי יבם הוא דאיבעיא להו. אבל בבעל, אפי' אשת מוכה שחין, או שהיתה קטטה בינו לבניה ותובעת היא להתגרש, אין חוששין לה כלל, אלא או חולצת או מתיבמת, מדאיבעי לי גבי יבם ולא בעי לה גבי א"א דעלמא בריש פ"ק דגטין. ועוד דהתם בפ"ק דגטין מוכח הכין בהדיא בגמ' דבני מערבא, דגרסינן התם גבי מתניתין דחוב הוא לאשה שיוצאה מתחת יד בעלה: ר' חייא בר ווא א"ר יוחנן בעי, הגע עצמך, שהיתה אשתו של מוכה שחין, הרי זכות הוא לאשה כו', ומסקנא דלא. ובפרק האומר התקבל נמי גרסינן התם: בכל אתר אתמר התקבל כזכה, והכא אתמר התקבל כהולך? שנייא היא, שזכין לאדם שלא בפניו ואין חבין לו אלא בפניו. התיב ר' שמאי, הגע עצמך שהיתה צווחת להתגרש, אני אומר שמא חזרה בה".
- היינו שהסיבה שאי אפשר לזכות בגט גם כשגילתה את דעתה שרוצה אותו, הוא רק מחשש שמא חזרה בה (על פי הירושלמי), אך אם יכולנו להיות בטוחים שלא תחזור בה, כן יהיה אפשרי, למרות שהוא מוגדר כחובה (שהרי הגמרא אמרה: "שנייא היא... אין חבין לו אלא בפניו").
- והבית יוסף (אהע"ז סימן קמ סוף אות ו; עמוד רט במהד' מכון ירושלים) כתב:
- "ודעת רבינו כדאמרין בירושלמי... שמא חזרה בה [דרכי משה אות ד**]: "וכן פסק נימוקי יוסף סוף האשה שלום"...) מיהו היכא שבאו עדים שהיתה צווחת להתגרש בשעה פלונית, והגט זיכה בו הבעל לאחר באותה שעה ממש, אפשר שהיא מגורשת".
- וכן כתב המגילת ספר על הסמ"ג (לאוין קיו, דף נד טור שני):
- "...אלא בודאי מאי אית לך למי שאין הענין תלוי אלא לפי דעת מין האנושי שאין שם על לבו אלא הנאות הגופניות אשר למראה עיניו ישפוט כי טובות הנה..."
- היינו שמתחשבים במה שמשערים שבאמת ירצה, ולא בזכות או חובה אובייקטיביות לפי האמת.
- ב. כאשר יש זכות גמורה יש מחלוקת אם נאמר דין 'זכין' גם בעל כרחו של המקבל
- נקדים ונאמר שאם נאמר דין 'זכין לאדם' למרות מחאת המקבל, לכאורה זה אומר שלגבי זכין לא משערים את דעתו הסובייקטיבית של האדם, אלא מסתכלים רק אם יש זכות אובייקטיבית. ולכאורה תצא מזה נפקא מינה בנדון דידן, אם נאמר שאצלנו יש אומדן שהיה רוצה את הגיור אבל באופן אובייקטיבי הוא חובה².
1. הסוברים שגם בזכות אובייקטיבית אין לעשות 'זכין' נגד רצונו של המקבל:
- במחנה אפרים (הלכות זכיייה סימו ז) כתב:
- "ויצ"ל כל היכא דהכריעו חכמים דעתו של אדם לומר שהוא זכות גמור לאדם, ואחר כך כששמע צווח וטוען שחוב הוא לו, מהו אם נאמן אם לאו..."
- כל היכא דהוי זכות גמור וזה צווח בלי שום טענה, דאיכא למימר דמתחלה היה רוצה ועכשיו חזר בו. וכן נראה מדברי הר"ן ז"ל בפרק האיש מקדש גבי קטנה שנתקדשה שלא לדעת אביה צריכה גט שמא נתרצה אביה, וכתב הר"ן וז"ל וכי"ת ריצוי דבתר קדושין מאי מהני? איכא למימר דה"ט לפי שכל אדם רוצה להשיא את בתו, וזכין לו לאדם שלא בפניו. ומיהו טעמא דנתרצה כששמע, הא לא נתרצה לא הו קדושין, לפי שאינו זכות גמור עכ"ד.
- משמע מדבריו בהדיא דכל היכא דהוי זכות גמור, אף כשצווח כששמע, לא משגיחין ביה, ואמרין מעיקרא היה רוצה ועכשו חזר בו".
- משמע שהסיבה שאין מחאתו מחאה היא רק מפני שלא מאמינים לו. אבל אם יודעים שבאמת אינו רוצה, הרי שאי אפשר לזכות לו בעל כרחו, גם אם מדובר בזכות גמורה.
- וכן כתב בשו"ת נודע ביהודה (מהדורה קמא אבהע"ז סימן ע):

"ומה ששאל אם יש לזכות לה רשות ולזרוק לתוכו הגט. נלפע"ד שאי אפשר, שאפילו אי נימא שזנתה, בודאי שהגט זכות הוא לה ומזכין לה ע"י אחר כמו שפסק רמ"א במומרת, היינו מן הסתם זכות הוא לה.

אבל אם היא צווחת שאינה רוצה גט, אין מזכין לה בעל כרחיה".
וכן כתב בשו"ת שבות יעקב (חלק א סימן קכ):
"...בנדון דידן דודאי זכות הוא לה, יכולין לזכות לה גט ע"י אחר..."

איברא מעיקרא דדינא פירכא, דאע"ג דזכין לאדם שלא בפניו במידי דזכות הוא לו, אבל אם הוא עומד וצוח שאינו חפץ בזכות זה, ודאי אין זכין לאדם בעל כרחו..."
וכן כתב בשו"ת עונג יום טוב (סימן קי):

"ולענ"ד דאין כוונת הר"ן ז"ל במש"כ דאם לא נתרצה לא מהני, היינו שמיחה בפירוש, אלא כוונתו שלא נתרצה בפירוש. ומיירי שלא שמע כלל מקדושי', ומת או שהלך למדינת הים. ובזה כתב דדוקא נתרצה בפירוש מהני, אבל אם מת קודם שנתרצה לא מהני, כיון דלא הוי זכות גמור.

והיינו דאיכא בין זכות גמור להיכא דלא הוי זכות גמור, דהיכא דלא הוי זכות גמור, כל שלא שמע ונתרצה בפירוש לא מהני; והיכא דהוי זכות גמור בלא שמע, כגון שמת קודם ששמע, נמי מהני, אבל אם מוחה, גם בזכות גמור לא מהני...
וכן מצאתי להרמב"ן ז"ל במלחמות בגיטין בסוגיא דתן גט זה לאשתי ושטר שיחרור זה לעבדי, אם רצה לחזור בשניהם יחזור, כתב שם וז"ל שהרי אפילו בדברים שזוכין לו שלא בפניו, אם צווח ביום שמעו לא קנה, כדאיתא בב"ב ובחולין עכ"ל עיינו שם

היטב בדבריו ז"ל. הרי דלאו דווקא במתנה לחוד לא קנה אם צווח אח"כ, אלא ה"ה בכל מידי דזכות הוא לו.
וגדולה מזו מצאתי להריטב"א ז"ל בחידושי לקידושין (דף כ"ג) בהא דאיבעיא להו עבד מהו שיעשה שליח לקבל גיטו, והקשה ע"ז דהא קיי"ל דרשב"א נמי סבר בשטר ע"י אחרים משום דזכות הוא לו, ומה לי משום זכות ומה לי משום שליחות. ותירץ דנ"מ דאי הוי שליח קבלה, כיון שהגיע גט לידו יצא לחירות ואעפ"י שהעבד צווח עכשיו כששמע, ואלו מדין זכיה, דכל היכא דכי שמע צווח מעיקרא, לא יצא לחירות".

היינו שלדעת המחנה אפרים (וטען שכן נראה בר"ן בקידושין), הנודע ביהודה, השבות יעקב והעונג יום טוב (שכתב שכן רואים ברמב"ן) – אי אפשר לזכות לאדם בעל כרחו אפילו בדבר שהוא זכות לו (על כל פנים כאשר האדם מוחה במפורש).

2. הסוברים שבזכות אובייקטיבית זכין גם נגד רצונו של המקבל:
בזכות משה (סימן א) הביא את המחנה אפרים הנ"ל ודחהו. הזכות משה הביא דעות שאפשר לזכות לו בעל כרחו:
"ויש לחקור אם האי דבעינן שנתרצה כששמע, היינו דוקא כשאינו זכות גמור... אבל כשאין בדבר שום חוב ואעפ"כ אינו רוצה, זכין לו בע"כ, או לא.

ומדברי רשב"ם שם (ב"ב קלח ע"א) נר' דס"ל דזכין לו בע"כ, שכתב... כאן בצווח מעיקרא. [מתחלה] כשמסר לו [זה את] השטר התחיל (ו)צווח, הלכך לא קנה, שאין מזכין לו לאדם בעל כרחו, דחוב הוא לו דכתיב (משלי טו, כז) שונא מתנות יחיה ע"כ...
והרי להדיא דס"ל דבזכות גמור מזכין לו בע"כ, מדכתב שמה שאין מזכין לאדם בע"כ הוא מפני דחוב הוא לו... הא לאו הכי, מזכין לו בע"כ.

והטעם נראה פשוט, דאמר' בטלה דעתו אצל כל אדם...
אבל מדברי הריטב"א בחי' בקידושין דכ"ג נר' שחולק בזה..."
ושם בזכות משה (יט, א) הביא את הרשב"א בקידושין (כג ע"א) שכתב:

"ואי לאו דמסתפינא אמינא דהכא אפילו בעל כרחו נמי, ומתנת ממון שאני דלאו זכות גמור הוא, ואדרבה חוב מצד עצמו, דכתיב ושונא מתנות יחיה, אלא מיהו מצד שנפשו של אדם מחמתן קר"י ליה זכות, ואף על פי שהוא מצד עצמו חובה, זכין לו שלא בפניו.

אבל גט שחרור דזכות גמור הוא, ומתירו בבת חורין ומכניסו לכלל מצות כישראל, זכין לו מ"מ, ואפי' עומד וצווח, בטלה דעתו אצל כל אדם...
הכא דזכות הוא לו ועוד דיוצא בעל כרחו, זכין לו בעל כרחו".

והזכות משה כתב על זה:
"והרי להדיא דס"ל להרשב"א דזכין לאדם שלא מדעתו בזכות הנפש ואפי' בע"כ..."
(והמשיך להקשות על דברי הרשב"א הללו לגבי זכיה בעל כרחו, וכתב שדברי יחיד הם.)

לפי הבנתו זו על פי הרשב"ם והרשב"א, לכאורה יוצא שלגבי זכין לא שואלים מה האדם הספציפי רוצה (וממילא בנדון דידן לא שואלים מה הקטן היה רוצה לו יכולנו לשאול אותו והיה נחשב כבר דעת), אלא איך נגדיר את חלות המעשה מבחינה אובייקטיבית. ואם כך, יש לטעון שאם בנדון דידן נאמר שיש כאן חובה מכך שיענש בוודאות על עברותיו, לכאורה לא תהיה אפשרות ליישם זכין.

אבל לאמיתם של הדברים נראה שאין ליישם כך את דבריו לנדון דידן: אין צריך לומר אם אכן יש כאן זכות אובייקטיבית; אלא אף אם נצדד שיש כאן חובה אובייקטיבית, עדיין לא נאמר שדעתו (המשוערת) ורצונו בגיור יתבטלו בגינה, שהרי הזכות משה מסביר שהסיבה שלא להתייחס למחאתו היא מפני "דאמרין בטלה דעתו אצל כל אדם". כלומר שלא מתייחסים לרצונו הפרטי דווקא כאשר רצונו זה הוא חריג ולא הגיוני.

הזכות משה ציין (עמוד כ טור שני) שגם הרשב"א אמר את דבריו "דוקא התם בדיהיב טעמא, משום דאמר' בטלה דעתו אצל כל אדם, וטעם זה לא שייך אלא גבי עבד דליכא שום חובה בדבר..."
אבל במקרה שלנו, של יהודי שאינו שומר תורה ומצוות, נראה יותר שאין להפעיל כאן "בטלה דעתו אצל כל אדם", שמן הסתם רוב האנשים כן ירצו מעמד של יהודי (על פני מעמד של ספק יהודי) למרות החובה הכרוכה בדבר בשל העונש העתידי על אי קיום מצוות. וכפי שהזכרנו בתשובה נו הערה 4 ושוב בסימנים סא-סב בכמה מקומות.

בשו"ת עין יצחק (חלק א אבהע"ז סימן א) כתב:
"ראיתי בשבות יעקב שם שכתב דהיכא דאינה מרוצה לקבל גיטה, אין לזכות לה הגט כו'. וכן מוכח מהא דכתובות (דף י"א) הגדילו יכולין למחות, דאע"ג דזכין שלא בפניו, מ"מ במידי שהוא צווח ומוחה, ודאי אין יכולין לזכות לו כו'... וכעין זה ראיתי בנו"ב במ"ק ח' אה"ע סי' ע'..."

אכן לענ"ד יש לדון בדבריהם הרבה. והוא דס"ל להרשב"א בחי' לקידושין בזכיית שטר שחרור לעבד ע"י אחרים, דאין יכול העבד למחות, משום דשאני מתנה דלאו זכות גמור הוא מצד עצמו, ואדרבה חוב הוא לו משום שונא מתנות יחיה. אבל גט שחרור, זכות גמור הוא מצד עצמו דמתירו בבת חורין ומכניסו לכלל מצות כישראל, זכין לו בע"כ ובטלה דעתו אצל כל אדם...
הרי דס"ל להרשב"א לדינא דבזכות גמור מזכין בעל כרחו, ואינו יכול למחות ולבטל להזכיי'.

אכן לענ"ד יש לדון בדבריהם הרבה. והוא דס"ל להרשב"א בחי' לקידושין בזכיית שטר שחרור לעבד ע"י אחרים, דאין יכול העבד למחות, משום דשאני מתנה דלאו זכות גמור הוא מצד עצמו, ואדרבה חוב הוא לו משום שונא מתנות יחיה. אבל גט שחרור, זכות גמור הוא מצד עצמו דמתירו בבת חורין ומכניסו לכלל מצות כישראל, זכין לו בע"כ ובטלה דעתו אצל כל אדם...
הרי דס"ל להרשב"א לדינא דבזכות גמור מזכין בעל כרחו, ואינו יכול למחות ולבטל להזכיי'.

בשו"ת עין יצחק (חלק א אבהע"ז סימן א) כתב:
"ראיתי בשבות יעקב שם שכתב דהיכא דאינה מרוצה לקבל גיטה, אין לזכות לה הגט כו'. וכן מוכח מהא דכתובות (דף י"א) הגדילו יכולין למחות, דאע"ג דזכין שלא בפניו, מ"מ במידי שהוא צווח ומוחה, ודאי אין יכולין לזכות לו כו'... וכעין זה ראיתי בנו"ב במ"ק ח' אה"ע סי' ע'..."

אכן לענ"ד יש לדון בדבריהם הרבה. והוא דס"ל להרשב"א בחי' לקידושין בזכיית שטר שחרור לעבד ע"י אחרים, דאין יכול העבד למחות, משום דשאני מתנה דלאו זכות גמור הוא מצד עצמו, ואדרבה חוב הוא לו משום שונא מתנות יחיה. אבל גט שחרור, זכות גמור הוא מצד עצמו דמתירו בבת חורין ומכניסו לכלל מצות כישראל, זכין לו בע"כ ובטלה דעתו אצל כל אדם...
הרי דס"ל להרשב"א לדינא דבזכות גמור מזכין בעל כרחו, ואינו יכול למחות ולבטל להזכיי'.

אכן לענ"ד יש לדון בדבריהם הרבה. והוא דס"ל להרשב"א בחי' לקידושין בזכיית שטר שחרור לעבד ע"י אחרים, דאין יכול העבד למחות, משום דשאני מתנה דלאו זכות גמור הוא מצד עצמו, ואדרבה חוב הוא לו משום שונא מתנות יחיה. אבל גט שחרור, זכות גמור הוא מצד עצמו דמתירו בבת חורין ומכניסו לכלל מצות כישראל, זכין לו בע"כ ובטלה דעתו אצל כל אדם...
הרי דס"ל להרשב"א לדינא דבזכות גמור מזכין בעל כרחו, ואינו יכול למחות ולבטל להזכיי'.

אכן לענ"ד יש לדון בדבריהם הרבה. והוא דס"ל להרשב"א בחי' לקידושין בזכיית שטר שחרור לעבד ע"י אחרים, דאין יכול העבד למחות, משום דשאני מתנה דלאו זכות גמור הוא מצד עצמו, ואדרבה חוב הוא לו משום שונא מתנות יחיה. אבל גט שחרור, זכות גמור הוא מצד עצמו דמתירו בבת חורין ומכניסו לכלל מצות כישראל, זכין לו בע"כ ובטלה דעתו אצל כל אדם...
הרי דס"ל להרשב"א לדינא דבזכות גמור מזכין בעל כרחו, ואינו יכול למחות ולבטל להזכיי'.

- וכן נראה מלשון הרשב"ם בב"ב (דף קל"ח) ד"ה כאן בצווח מעיקרא שכתב דאין מזכין לו בע"כ משום שונא מתנות יחי'. הרי דזכות גמור מזכין בע"כ.
- וכן מוכח מהר"נ דקידושין בסוגיא דנערה שנתקדשה שלא לדעת אבי', קידושין (דף מ"ה), דכתב דיכול האב למחות משום דלא הוי זכות גמור כ"כ, שהרי בתו יוצאה מרשותו לכמה דברים. ומשמע מדבריו דהיכא דהוי זכות גמור, אינו יכול למחות אף שצווח בעת ששמע הזכיי', ומתנה שאני דכתיב שונא מתנות יחי' וכמש"כ הרשב"א והרשב"ם.
- ומכבר הבאתי ראיה דזכות גמור שאני בזה, מסוטה (דף כ"ה)... וע"כ מוכח דזכות גמור אינו יכול למחות ולבטל להזכיי'... אי"כ מוכח מסוגיא דסוטה זו כסברת הרשב"א והרשב"ם והר"נ דמחלקים דזכות גמור שאני'.
- וכן כתב בשו"ת באר יצחק (חלק א או"ח סימן ב ענף ד).
- גם בדבריו יש להסביר שבזכות גמורה "בטלה מחאתו אצל כל אדם", מה שאין כן כשיש בדבר גם זכות וגם חובה, שאז הדבר נקבע על פי מחאתו.
- במחזה אברהם (לרב אברהם מנחם הלוי שטיינברג; או"ח סוף סימן עג) כתב שאין לסמוך על הרשב"א להלכה: "אמנם לדינא גם שם דברי הרשב"א אינם מוסכמים; ועיינו ביו"ד סי' רס"ז סמ"א שפסק דלא כהרשב"א, שכתב "ואם מיחה בידו מלקבלו לא יצא בו לחירות" ע"ש".
- אמנם בשו"ת שואל ומשיב (תנינא חלק ב סימן סב, חלק האחרון של ד"ה נשאלתי) נראה שכן פוסק כרשב"א.
- ועל כן, אף שלכאורה יש לתלות את השאלה אם הולכים אחרי הגדרת הענין כזכות אובייקטיבית או אחרי רצונו של האדם (או אומדן דעתו, אגן סהדל) בשאלה אם נאמר דין "זכין" בזכות אובייקטיבית נגד רצונו – מכל מקום נראה שגם הראשונים הסוברים ש"זכין" אפילו בעל כורחו של אדם, יאמרו כך רק כאשר שייך "בטלה דעתו אצל כל אדם". ונראה שאין "בטלה דעתו אצל כל אדם" שייך לנדון דידך.³
- ג. איך פועל דין זכין: על בסיס אגן סהדי או על בסיס גזרת הכתוב שאפשר לזכות במקרה כזה?
יש לומר שהשאלה אם הולכים אחרי הגדרת הענין כזכות אובייקטיבית או אחרי רצונו של האדם תהיה תלויה בחקירה איך פועל דין זכין:
1. אגן סהדי
לפי רש"י בגיטין (ט ע"ב ד"ה יחזור):
"...ורבנן פליגי עליה דר"מ במתני' ואמרי דבשחרור אינו יכול לחזור משנמסר ליד זה, ואף על פי שלא עשאו העבד שליח, משום דקסברי זכות הוא לעבד שיוצא מתחת רבו לחירות וזכין לו לאדם שלא בפניו, דאגן סהדי דניחא ליה דניהוי האי שלוחו להכיי'.
וכן כתב רש"י בבבא מציעא (יא ע"ב ד"ה אלא אמר רב אשי):
"הלכך גבי מתנה דזכות הוא לה, אגן סהדי דניחא לה שתהא שלוחה, וקנייא לה כשליח; אבל גבי גט, דחוב הוא לה, לא ניחא לה שתהא שלוחה".
וכן בתוספות כתובות (יא ע"א ד"ה מטבילין):
"דכיון דזכות הוא לו, אגן סהדי דעביד ליה שליח".
וכן ברא"ש (גיטין פרק א סימן ג):
"והזכיה מטעם שליחות, ואגן סהדי דניחא ליה שיהא שלוחו ושלוחו של אדם כמותו, והוי כאילו בא לידו".
וברשב"א קידושין (מב ע"א ד"ה מהא דאמרין):
"וראיית לרבותינו בעלי התוס' ז"ל שאמרו משמו של רש"י ז"ל דזכיה מדין שליחות היא... ופי' ז"ל דהא דקטן אית ליה זכיה ולית ליה שליחות, שאין הקטן עושה שליח, היינו היכא דאיכא צד חובה, דאי הוה בר דעת דלמא לא ניחא ליה בהכיי'".
 2. יש לכל אדם יכולת לזכות לאחר בנסיבות מסוימות
אמנם בקצות החושן (סימן קה ס"ק א) כתב:
"אמנם התוס' לשיטתם דסברי דזכיה מדין שליחות, וכ"כ בפ"ק דכתובות דף י"א (ע"א ד"ה מטבילין) וז"ל, דזכיה מדין שליחות הוא, דכיון דזכות הוא לו, אגן סהדי דעביד ליה שליח. וכ"כ ברא"ש פ"ק דגיטין (סי' י"ג).
אמנם כבר נתקשתי בזה, דאיך נימא זכיה מדין שליחות, דהא בפרק אלו מציאות דף כ"ב (ע"א) בפלוגתא דאביי ורבא ביאוש שלא מדעת... מוכח דלאביי דאמר יאוש שלא מדעת לא הוי יאוש, שליחות שלא מדעת נמי לא הוי שליח, אף על גב דלכי ידע ניחא ליה, מ"מ השתא מיהא לא ידע.
ולכן נראה דאפשר דמזה דעת כמה הראשונים שאמרו, דזכיה מתורת יד אמרו, ולא מתורת שליחות. ואפילו למאן דאמר דזכיה מתורת שליחות, לאו משום אגן סהדי דעשאו שליח, אלא דגזירת הכתוב שיהא הזוכה לאחר מהני...
אבל הך זכיה לא הוי כיד ממש, אלא כמו שליחות... דכן גזירת הכתוב דאע"ג דלא עשאו מקבל שליח, דהא לא ידע, מהני מדין זכיה..."
- הגיוני לומר שאם 'זכין' מבוסס על אגן סהדי, ההחלטה אם להתגייר תהיה תלויה במה שהיה רוצה אם היה גדול (ואנחנו מניחים שהיה רוצה להתגייר).
- אבל לפי הקצות יש לומר שזה תלוי בשאלת זכות אובייקטיבית.
אבל נוסף שגם לצד הראשון יש לדון אם יש כאן אומדנה מספיק חזקה להחשיבו כ'אגן סהדי'.
בענין זה יש לציין את מה שכתב האגרות משה (אבהע"ז חלק ד סימן ו):
"...מ"מ מאחר שעכ"פ מצד שאינה מאמינה בתורת השי"ת, אינה יודעת שהוא זכות וטובה לפניה, לא מועיל, וכמפורש כן בפ"ת סימן ק"מ סק"ז בשם פמ"א. אבל זה תלוי בזכיה שהוא מדין שליחות, דאם הוא כטעם התוס' כתובות דף י"א ע"א בד"ה מטבילין, שהוא מטעם אגן סהדי דעביד ליה שליח, אין להועיל מאחר דעכ"פ הא אמרה שאינה רוצה בגט ולא עשאה שליח. ואפשר לומר שזכיה אף שהוא מגדר שליחות, אינו משום דנחשב כעשאו שליח, אלא דהוא מגדר שליחות, היינו לענין שיש כח לאחרים לעשות עבור חברם מעשה קנין. דכשהוא חוב צריך לדין שליחות, וכשהוא זכות יכול לעשות בעצמו אף לא בשליחות, שכן הא משמע בגמ' קידושין דף מ"ב ע"א... דבזכות איכא הכח גם בלא עשיה לשליח, וידעינן מזה דבין בזכיה ובין בשליחות הוי האחר עושה מעשה הקנין, ולא שהמשלח והזוכה עושה ע"י האחר...
עכ"פ דבר זה הוא במחלוקת רבוואתא.
- ואם נימא שזכיה הוא דין שכולהו אינשי יכולין לזכות בעצמן עבור אחרים, יש להועיל אף שאמרה שאינה רוצה להתגרש, מאחר שאדם מקבל עבורה וזוכה לה, שאין זכות גדול מזה.
ואף שודאי בזכות דממון כשהמקבל אינו רוצה לא זכה, הוא משום דליכא שום טעות במה שאינו רוצה, דודאי נמצאו אינשי דאין רוצים בעשירות.
אבל הכא שהוא טעות משום שאינה יודעת האמת מגודל החטא והעונש שאיכא על איסור א"א, אין להתבטל מעשה הזכות בקבלת הגט שעושה עבורה.
שכן הוי זה בספק מחלוקת דרבוואתא..."

נראה שזו המחלוקת שהזכרנו (בתשובה ס), וכתב הגר"מ פיינשטיין ש"עכ"פ דבר זה הוא במחלוקת רבואתא". אלא שייתכן שלא אמר כך אלא לגבי מצב שבו יש התנגדות מפורשת (כבנדונו) 4.

1 אלא שחידש הרא"ם לגבי הרצון הכללי להיות בכלל ישראל (על פי דברי הרמב"ם), שהוא גובר על הרצון הגלוי עתה (ועל זה חלק הרד"ך). חידוש זה נאמר לכאורה רק בכיוון אחד: אי רצון גלוי להיחשב כיהודי ולקיים מצוות יכול אולי שלא לסתור את הזכות האובייקטיבית בגלל רצון פנימי שאנו מניחים שקיים ורק מודחק בגלל היצר הרע. לעומת זאת, כאשר אנו משערים שהאדם היה רוצה להיות יהודי (לו יוכלנו לשאול אותו), לכאורה זה יספיק כל עוד אינו מביע התנגדות לכך (שהרי אין השערה סותרת שבתוך תוכו אינו רוצה להיות יהודי).

2 אמנם למרות שתלייה זו מסתברת, עדיין ניתן לדחותה ולהציע שדין 'זכין' אפשרי באחת משתי נסיבות: או כשרצונו של המקבל הוא לזכות בדבר (או שיש אומדן שהיה רוצה) או כאשר הדבר מוגדר באופן אובייקטיבי כזכות.

ויש לציין שאם נקבל את העיקרון 'זכיה מטעם שליחות', נוכל להציע שלדין 'זכין' יהיו שני מסלולים: א. שליחות מכוח אומדן דעתו (הסובייקטיבית) של האדם, שכל אדם היה רוצה בשליחות זו ונחשב משום כך כאילו עשה את השליח לשליחו; ב. התורה אמרה שבמקרה כזה (שיש זכות אובייקטיבית) יוכל כל אחד להיות כשליח של חברו.

אם נקבל שני מסלולים אלה כקיימים במקביל, ייתכן שאם אנו אומדים את דעתו של אדם שרוצה בוודאות בדבר מסוים, יוכל אחר לעשותו בעבורו מטעם זכיה כאילו מינהו שליח לכך, כאשר במקביל אם אין לנו ידיעה והערכה בנוגע לרצונו של אדם, אבל אובייקטיבית זכות היא לו, גם יוכל אחר לעשותה עבורו, משום שהתורה עשתה אותו כשליחו. הרי ששתי אפשרויות אלה אינן סותרות זו לזו.

3 מדברי הרשב"א משמע לכאורה שיש שני מסלולי 'זכין': זכין על פי זכות אמיתית אובייקטיבית, וזכות המבוססת על אומדן דעתו של אדם שהוא מעוניין בה. ועל כן מצד אחד מועילה זכות אובייקטיבית, אבל מצד שני מועיל אומדן הדעת אף בדבר שמצד האמת אינו זכות, כפי שהוא מגדיר את הזכיה במתנה, "ואדרבה חוב מצד עצמו, דכתיב ושונא מתנות יחיה, אלא מיהו מצד שנפשו של אדם מחמתן קרי' ליה זכות".

החולקים על הרשב"א לא דנו אלא במקרה של מחאה מפורשת, שלגביה נקטו שלא עשתה התורה את האדם לשליח של חברו לזכות בעבורו בעל כורחו. אבל במקרה שבו אין הדבר בעל כורחו, ייתכן שהם יודו ש'זכין' יוכל אכן לפעול בכל אחד משני המסלולים האמורים.

ייתכן שמצד אומדן דעת בני אדם, יותר ברור רצונו של אדם לגבי הפרשת אדם אחר תרומת מכרו (כשמפסיד את האפשרות לתרום כמות יותר גדולה, או לחלופין חיטה אחת בלבד), ממה שברור הוא רצונו של קטן זה בגיורו. אבל בממד האובייקטיבי, האפשרות של ההקפדה שלא יתרום אחר מכרו' היא הקפדה סבירה, גם אם רק מעט מהאנשים יקפידו עליה. לעומת זאת, האחרונים הרואים בגיור זכות יסברו שהאפשרות לבחור להישאר גוי, אף אם רבים יבחרו בה, אינה אלא טעות; באמת יש בזה זכות גדולה, אלא שבני אדם אינם מבינים את ערכה זה של הזכות.

אמנם נראה שלא רק כאשר האדם מוחה במפורש הראשונים החולקים על הרשב"א סוברים שאי אפשר לזכות לו בעל כורחו. שהרי גם הסברא שאצל גדול 'בהפקרא ניחא ליה' מונעת ממנו לזכות לו. ונראה מזה שגם אומדן חזק שהיה מוחה אם היינו שואלים אותו, דינו בנדון זה כמחאה מפורשת.

4 בדיון לעיל (בתשובה ס, 'גיורו של קטן ללא הבעת רצון מצידו ומצד הוריו') כמעט שלא מוצאים יסוד לומר שבזכות אובייקטיבית לא תועיל זכיה גם אם אין התנגדות מפורשת. מה שהביאו הפוסקים שלא תועיל זכיה הוא כשיש התנגדות כזו, וכזה הוא אכן נדונו של האגרות משה.

לאידך גיסא יש גם מקום לומר שכשיש אומדן ברור לדעתו של אדם תועיל זכיה אף אם אין הזכות אובייקטיבית, ויש לסברא זו של שני מסלולים המתקיימים בזכיה במקביל יסוד בדברי הרשב"א – ואף החולקים עליו לא השיגו על נקודה זו – ואמנם אם נאמר שאחד המסלולים על כל פנים בנוי על 'אנן סהדי' הרי שקצות החשן חולק עליו, אבל סוף סוף קשה לדחות דברים מפורשים של כמה ראשונים מחמת דברי קצות החשן (שאמנם רצה לומר שראשונים אחרים שביארו את דין זכיה באופן אחר נקטו כך מכוח סברתו שלו, אבל אין הדבר מוכרח או מפורש בדבריהם) [ודברי האגרות משה שהדבר "נשאר בפלוגתא דרבואתא" אינם מטים לחוש לדברי הקצות, שכן אין הם מוסבים על מחלוקת זו שבה חלק הקצות על כמה ראשונים אלא על המחלוקת הנ"ל לענין זכיה במקום שיש התנגדות מפורשת]].

עוד נוסף שאף לדברי הקצות (שאמנם אין מינוי של שליחות מכוחו של ה'משלח' מכוח 'אנן סהדי' אלא רק מכוח מינויה של התורה את השליח) אפשר לומר שמכל מקום עשתה התורה את הזוכה כעין שליחו של חברו הן במקרה של זכות אובייקטיבית והן במקרה שאין סהדי שחברו רוצה בדבר. ובענינו על כל פנים נראה שקיים הן רצונו המשווער של האדם, והן (לפי דעות הרבה אחרונים) הזכות האובייקטיבית.

ולמעשה יהיה הביאור בדין זכיה אשר יהיה, הרי מפורש בגמרא עיקר דין גיורו של קטן מדין זכין, וממילא אין אנו צריכים אלא לדון בשאלה אם נדונו שוה לנידון הגמרא או גרוע ממנו. ובענין זה נראה ברור שבמישור של רצונו המשווער של אדם – רצונו של גוי קטן בעלמא להיות יהודי אינו יותר מרצונו של ספק יהודי להיות יהודי ודאי, גם אם נכניס לחשבון את אי רצונו בחיובי מצוות (המוטלים עליו מספק בכל מקרה, אלא שאנו משערים שלא יקיימם) בנדון דידן לעומת רצונו המשווער של הגר הקטן שבו דיברו חז"ל (ושהנחה היא שיתחנך למצוות) במצוות (וכאמור גם לענין המישור האובייקטיבי יש סברא גדולה לומר שהיותו של אדם יהודי, גם אם לא יקיים את כל המצוות ובוודאי אם ייחשב בענינו כתינוק שנשבה, טובה לו מהיותו גוי [במישור של מעלה רוחנית ובמישור של חיי עולם הבא] וכל שכן מהיותו ספק [שכלפי הצד שהוא יהודי הרי אינו צריך לגיור, והגיור הוא כלפי הצד שהוא גוי, ונמצא מרוויח את המעלה הרוחנית הנ"ל, כשעליה נוספת גם התועלת המעשית והנפשית של זהות ברורה ומוגדרת, יכולת להינשא וכו'])).

ארץ תמדה – קישור לשו"ת במראה הבזק באתר

ייתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,
הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

חברי הועדה המייעצת:
הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ
יועצים מדעיים:
הרב פרו' אברהם שטינברג
הרב פרו' דרור פיקסלר
הרב פרו' נתן קלר

<p>לעיין שלמה דוד בן זלמן ושרה אבנית ז"ל נלבי"ע סיון תשע"ט</p>	<p>לעיין רבי יעקב ז"ל בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושמחה סבג</p>	<p>לעיין גב' לורין הופמן ז"ל</p>	<p>לעיין חיים משה בן קוקה יהודית כהן ז"ל נלבי"ע ז' בתשרי תשע"ה</p>	<p>לעיין סוזי בת עליזה כהן ז"ל נלבי"ע כ"ד בחשוון תשע"ח</p>
לעיין הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד				